

تلاشی در خور تقدیر

کوشا اسفندیاری

نگاهی به چند کتاب از چنگیز پهلوان

نوشته‌ها و آثار خود را در مجموعه‌هایی گردآورده و به چاپ سپرده است.

نگاهی دیگر به دوم خرداد
گفتارهایی در شناخت تحولات
کنونی ایران
انتشارات سنبله، هامبورگ مرداد
۱۳۷۹

«نگاهی دیگر به دوم خرداد» چند ماه پس از کنفرانس برلین به وسیله‌ی انتشارات سنبله، هامبورگ منتشر شد. این کتاب که عنوان فرعی آن «گفتارهایی در شناخت تحولات کنونی در ایران» می‌باشد هفت گفتار را در بردارد. اولین گفتار این مجموعه «حکومت تمامت‌خواه» است و آخرین آن، با عنوان «بحران

نظام متهم می‌کردند و حتاً به طرق مختلف سعی در برهم زدن جلسات آن داشتند. در داخل نیز دستگاه‌های امنیتی و قوه قضائیه و دادگاه‌های انقلاب شرکت کنندگان را به همدستی با مخالفان، تبلیغ علیه جمهوری اسلامی، توهین به مقدسات، جاسوسی و ... متهم کردند. شرکت کنندگان این کنفرانس همه به دادگاه احضار شدند. برخی به زندان محکوم شدند و پس از مدتی آزاد شدند، برخی همچنان در زندانند و تعداد کمی نیز تبرئه شدند. چند نفر نیز برای پرهیز از تعقیب و آزار و شکنجه مجبور به اقامتی ناخواسته در خارج از کشور شدند که دکتر چنگیز پهلوان یکی از آنان است. پهلوان در مدت اقامت اجباری خود در آلمان مدتی به عنوان استاد میهمان در دانشگاه‌های مختلف آلمان به تدریس مشغول بود. او همچنین در این فرصت به کار تحقیق و تألیف مشغول بوده و چند کتاب نیز منتشر کرده است. پهلوان «با این امید که در این روزگار آشفته برخی از کارهایم از بین نروند» بخشی از

چنگیز پهلوان نویسنده، پژوهشگر و صاحب‌نظر مسائل اجتماعی یکی از شرکت کنندگان «کنفرانس برلین» بود که همچون اغلب شرکت کنندگان این نشست به دادگاه انقلاب احضار شده است.

کنفرانس برلین با عنوان «ایران پس از انتخابات» به مدت سه روز، از ۱۹ تا ۲۱ فروردین ماه ۱۳۷۹ (۷ تا ۹ آوریل ۲۰۰۰) از سوی بنیاد «هاینریش بل» در «خانه فرهنگ‌های جهان» در آلمان برگزار شد. موضوع‌های کنفرانس در هفت محور و پیرامون تحولات جامعه ایران در نظر گرفته شده بود و با حضور ۱۷ تن از شخصیت‌های سیاسی، علمی، مذهبی، ادبی و مطبوعاتی ایران برگزار شد. این کنفرانس و شرکت کنندگان آن هم از سوی مقامات و دستگاه امنیتی و قضایی جمهوری اسلامی و هم از جانب برخی مخالفان این رژیم در خارج از کشور با مخالفت و تعرض مواجه شد و سرو صدای زیادی برپا کرد. برخی از معترضان این کنفرانس شرکت کنندگان را به همکاری و تطهیر

پنج گفتگو

(تجدد، روشنفکران، تمدن ایرانی، مشارکت، دین، جامعه‌ی مدنی)
دفترهای فرهنگ و جامعه ۲-
ناشر: فراز، مونس‌تر ۲۰۰۲، ۱۸۲ صفحه.

پنج گفتگو، مصاحبه‌هایی است در باره‌ی مباحث مختلف فرهنگی و اجتماعی که افراد مختلف برای روزنامه‌ها و مجله‌ها با چنگیز پهلوان انجام داده‌اند. دو مصاحبه با اکبر گنجی، یکی با ماشالله آجودانی، یکی با علیرضا رجایی و یکی با روزنامه ابرار انجام شده است. در مصاحبه با روزنامه‌ی ابرار که پیرامون «مفهوم مشارکت» انجام شده دکتر جواد طباطبایی نیز حضور داشته است. جز بخشی از اولین گفتگو با اکبر گنجی که در مجله کیان، شماره ۱۳ فروردین ۱۳۷۲، منتشر شده باقی گفتگوها انتشار نیافته‌اند. عنوان این گفتگو «توسعه، مدرنیته و مشارکت روشنفکران» است. دومین گفتگوی کتاب «حوزه‌ی تمدن ایرانی» نام دارد و در ژانویه ۱۹۹۴ در شهر آکسفورد با ماشالله آجودانی انجام شده است. این گفتگو قرار بوده در مجله‌ی فصل کتاب که به سردبیری آجودانی در لندن منتشر می‌شد درج شود که انتشارش متوقف شد.

نوشته‌هایی که در راه است به تکمیل این مباحث یاری می‌رسانند.

در رساله‌ی حاضر به نظر هانتینگتون و راهبردهای او در مقیاس جهانی توجه خاص شده است. از این گذشته در کنار آراء دیگران به نظریه‌ی فرنان برودل نیز در حد متعارف توجه کرده‌ام. به این امید هستم که روزی بتوانم کل این مجموعه را جداگانه تنظیم و تدوین کنم و اهمیت مباحث جاری را در حد امکان بنمایانم.»

پهلوان در این رساله ابتدا به توضیح مفهوم «تمدن»، ریشه‌ی لغت، تکوین و تطور آن به عنوان یک مفهوم اجتماعی و کاربرد امروز آن می‌پردازد و نظریه‌های متفکران مختلف جهان را در مورد این مفهوم بررسی و تشریح می‌کند. در ادامه به نقد و بررسی مقاله‌ی «برخورد تمدنها»ی هانتینگتون می‌پردازد که انتشار آن در سال ۱۹۹۳ مناقشات و بحث‌های بسیاری را به همراه داشت و بحث پیرامون رابطه‌ی تمدنها، موقعیت و آینده‌ی آنها را به یکی از مهمترین مباحث فرهنگی و اجتماعی و سیاسی دنیای امروز مبدل کرد. چنگیز پهلوان در ادامه فصلی از کتاب خود را به نقد نظریات و بحث‌های هانتینگتون اختصاص داده و ضمن بررسی نظریات او به آراء و نوشته‌های دیگری درباره‌ی «برخورد تمدنها» نیز می‌پردازد. فصل آخر کتاب فرنان برودل و تمدن نام دارد. در این فصل زیر عنوانهای مفهوم تمدن، مطالعه‌ی تمدن، تداوم تمدنها، ساختارهای زیربنایی، تاریخ و تمدن آراء برودل نقد و بررسی می‌شود.

گفتار در ایران امروز» متن سخنرانی چنگیز پهلوان در کنفرانس برلین می‌باشد. مطالب این کتاب در فاصله‌ی تابستان ۱۳۷۶ تا خرداد ۱۳۷۹ تنظیم شده و به تحلیل و بررسی مسائل سیاسی، فرهنگی و اجتماعی ایران می‌پردازند. نویسنده در یادداشت کوتاهی بر این مجموعه، ضمن اشاره به محدودیتها و موانع انتشار این نوشته‌ها در ایران می‌نویسد: «اندیشه‌ی انتقادی هنوز در ایران فرصت عرض اندام ندارد. نه حکومت حاضر به تحمل آن است و نه بخشهای گسترده‌ای از مخالفان.»

تمدن

دفترهای فرهنگ و جامعه ۱-
ناشر: فراز، مونس‌تر ۲۰۰۲، ۱۴۸ صفحه.

چنگیز پهلوان در یادداشتی بر این کتاب از جمله می‌نویسد: «کتاب حاضر شامل یک رساله است در باره‌ی تمدن. رساله را به هنگام اقامت ناخواسته‌ام در آلمان به پایان برده‌ام. این رساله در واقع گوشه‌ای دیگر از کوششهای مرا در زمینه‌ی مباحث فرهنگی و نقش آنها در حوزه‌ی علوم اجتماعی نشان می‌دهد. از این رو رساله‌ی کوتاه کنونی را باید ادامه‌ی نوشته‌هایی دانست که تاکنون راجع به فرهنگ و فرهنگ‌شناسی داشته‌ام.»

در گفتگویی که در اسفند ۱۳۷۴ با روزنامه ابرار و با حضور جواد طباطبایی انجام گرفته بحث پیرامون معنا و مفهوم مشارکت سیاسی و شرایط تحقق آن است. «موقعیت مدرن در جهان کنونی» دومین گفتگوی چنگیز پهلوان با اکبر گنجی است و در تیرماه ۱۳۷۴ انجام شده. مفهوم موقعیت پست مدرن و تفاوت آن با موقعیت مدرن از موضوعات مورد بحث در این گفتگوست. آخرین گفتگوی این مجموعه، در اردیبهشت ۱۳۷۵، با علیرضا رجایی و برای روزنامه‌ی جامعه انجام شده که همچون مصاحبه‌های دیگر به دلایلی منتشر نشد. پهلوان در این گفتگو به بررسی مسائل اجتماعی و سیاسی ایران پس از دوم خرداد می‌پردازد و از «اتمام عصر انقلاب ۱۳۵۷» سخن می‌گوید. چنگیز پهلوان در یادداشت کوتاهی بر این مجموعه به محدودیتهایی که برای انتشار آثارش با آن مواجه بود اشاره دارد و می‌نویسد:

«کتاب حاضر دومین کتاب از مجموعه‌ای است که به نام دفترهای فرهنگ و جامعه تدارک دیده ام. این کتاب را هم در مجموعه‌ی فراز به چاپ می‌رسانم که سالها پیش در ایران به راه انداختم و سه مجلد ایران‌شناسی را نیز در همین چارچوب به چاپ رساندم. از آنجا که هرگز نتوانستم اجازه‌ی نشر دریافت کنم ادامه‌ی کوشش‌هایم با عنوان فراز به ناچار متوقف گشت. به عنوان شهروند دست دوم حتی حق نداشتم مجموعه‌ای از کتابهای فرهنگی را به صورت مستقل به چاپ برسانم.»

مجموعه‌ی دفترهای فرهنگ و جامعه دربرگیرنده‌ی کوششهای گوناگون این قلم است با این امید که در این روزگار آشفته برخی از کارهایم از بین نروند. ازسوی دیگر با توجه به امکانات محدود ناگزیر هر کتاب یا جزوه را در تعدادی قلیل به چاپ می‌رسانم.»

احکام السلطانیه ماوردی

احکام السلطانیه ماوردی

چنگیز پهلوان که علاوه بر انگلیسی و آلمانی به زبان عربی نیز تسلط دارد کوششهایی نیز در زمینه‌ی تصحیح و گردآوری متون انجام داده است که یکی از آنها تصحیح ترجمه‌ی کتاب «الاحکام السلطانیه» است. از ترجمه‌ی فارسی این کتاب که به وسیله‌ی قاضی بغداد، قوام‌الدین یوسف بن الحسین الحسینی شافعی، در سال ۹۲۲ انجام گرفته یک نسخه بیشتر شناخته نیست. ایرج افشار در شماره ۲۷ مجله‌ی بخارا درباره‌ی این کار می‌نویسد:

«چنگیز پهلوان ده باب از متن را که مشترکاً با مرحوم دانش پژوه آماده کرده بود در یکصد نسخه (فقط) در شهر مونستر (آلمان) اخیراً به طبع رسانیده و کوششی را که احتمال پریشانی و فراموشی در آن می‌رفت، ماندگار ساخت.»

(مورخ فروردین ۱۳۸۱) متن عربی کتاب الاحکام السلطانیه ماوردی (۴۵۰ - ۳۶۴) مشهورست و چند چاپ دارد. دانش پژوه در گفتار خود برین چاپ سرگذشت متن عربی، و پهلوان در نوشته مفصل‌تری سرگذشت مؤلف و تحلیل جامعه‌شناسی مضامین متن را بر گفته‌اند.

الاحکام السلطانیه در بیست باب است و این مجلد ده باب آن را در بر گرفته است. همت و خدمت علمی چنگیز پهلوان تحسین‌شدنی است.»

تلاشهای چنگیز پهلوان در طول اقامت سه ساله‌ی خود در آلمان نشان می‌دهد که روشنفکران و صاحبان اندیشه را به سادگی نمی‌توان خاموش کرد. او به رغم همه‌ی دشواریهایی که کنده شدن یکباره و بدون آمادگی از خانه و کاشانه و محیط مأنوس به همراه دارد توانسته کارهای خلاقه‌ی خود را ادامه دهد. تلاش و کوشش خستگی‌ناپذیر چنگیز پهلوان، سوای مخالفت یا موافقت با افکار و آراء او، احترام‌برانگیز است. گرچه اقتدارگرایان در ایران با تحمیل این اقامت ناخواسته به او در دور نگاه داشتن روشنفکران و دیگر اندیشان از جامعه گامی دیگر به هدفشان که ایجاد رخنه و خلل در میان مردم و صاحبان اندیشه‌های دیگر است نزدیکتر شده‌اند. با این همه این تضعیقات و محدودیتهای روند اصلاحات و گسترش اندیشه در ایران را فقط کند می‌کند و قادر به متوقف کردن و از میان برداشتن آن نیست.

